

Grejam Grin

Suština stvari

S engleskog preveo
Darko Tuševljaković

**Čarobna
knjiga**

Za V. G., L. K. G. i F. K. G.

၁

Nijedan lik u ovoj knjizi nije zasnovan na postojećoj osobi. Kao geografska podloga ove priče poslužio je deo zapadne Afrike koji sam lično iskusio – takvo nešto je neizbežno – ali želim jasno da naglasim da se nijedan žitelj, nekadašnji ili sadašnji, te konkretne kolonije ne pojavljuje u mojoj knjizi. Čak i izmišljena kolonija mora imati svoje zvaničnike – komesara policije i sekretara kolonije, na primer; imam poseban razlog za to što ne želim da se ti likovi poistovećuju sa stvarnim ljudima, jer se s velikom zahvalnošću sećam ljubaznosti i obzira koje su mi ukazali sekretar kolonije, komesar policije i njihovo osoblje u koloniji u kojoj sam radio 1942–1943. godine.

Citat na strani 308 uzet je iz pesme Rajnera Marije Rilkea.

*Le pécheur est au coeur même de chrétienté... Nul n'est aussi
compétent que le pécheur en matière de chrétienté.
Nul, si ce n'est le saint.*

Pegi

KNJIGA PRVA

Deo prvi

Prvo poglavlje

1

Vilson je sedeo na terasi hotela *Bedford* naslonivši ćosava, ružičasta kolena na železnu ogradu. Bila je nedelja i zvono katedrale je pozivalo na službu. S druge strane Ulice Bond, u prozorima srednje škole, sedele su mlade crkinje u tamnoplavim kombinezonima, obuzete beskrajnim pokušajima da upletu svoje kovrdžave kose. Vilson je gladio tek iznikle brčice i sanjario, čekajući džin s biterom.

Dok je sedeo i gledao na Ulicu Bond, lice mu je bilo okrenuto moru. Njegova svetla put, baš kao i manjak zainteresovanosti za učenice preko puta, otkrivala je da je nedavno osvanuo u luci. Podsećao je na lenju kazaljku barometra koja i dalje pokazuje vedro vreme iako se njena družbenica već prebacila na olujno. Ispod njega, tamnoputi službenici su se kretali ka crkvi, ali njihove žene u blistavim plavim i lila popodnevnim haljinama nisu u Vilsonu budile nikakvo zanimanje. Na terasi nije bilo nikoga osim jednog bradatog Indijca pod turbanom koji je već pokušao da mu prorekne sudbinu: nije to bio ni čas ni dan za belce – oni su svi na plaži udaljenoj sedam kilometara, ali Vilson nije

posedovao automobil. Osetio je gotovo nepodnošljivu samoću. Limeni krov se s obe strane škole spuštao ka moru i talasasti metal iznad njegove glave zazvečao je i zaklepetao kad se jedan lešinar spustio na njega.

Trojica oficira iz trgovačkog konvoja u luci pojaviše se na vidiku dok su se primicali s keja. Istog časa ih okružiše momčići sa školskim kapama. Njihova horska pesma stigla je do Vilsona nalik na dečju razbrajalicu: „Kapetan 'oće hopa-cupa, moja sestra – lepa učiteljica, kapetan 'oće hopa-cupa.“ Bradati Indijac se mrštio, zagledan u zamršene proračune na poleđini koverta – horoskop, životni troškovi? Kad je Vilson opet bacio pogled niz ulicu, oficiri su uspeli da se probiju i školarci su opkolili samo jednog višeg mornara: odveli su ga pobedonosno ka bordelu pored policijske stanice, kao da ga vode u obdanište.

Tamnoputi momak je doneo Vilsonov džin i on ga je ispijao veoma polako, pošto nije imao šta da radi osim da se vrati u svoju vrelu, neuglednu sobu i tamo čita neki roman – ili pesmu. Vilson je voleo poeziju, ali upijao ju je u potaji, kao drogu. *Zlatna škrinja* ga je pratila kud god bi pošao, ali konzumirao ju je noću, u malim dozama – prstohvat Longfeloua, Makolija, Mangana: „Slobodno reci sad kako, uz propali duh, izdan od prijatelja, nasamaren u ljubavi...“ Voleo je romantiku. Za pokazivanje u javnosti imao je svog Volasa. Žarko je želeo da se spolja ni po čemu ne razlikuje od drugih muškaraca: nosio je brčice kao da nosi kravatu – to je bilo njegovo najjače zajedničko svojstvo, ali oči su ga odavale – smeđe kao u psa, oči setera, koje tugaljivo pilje ka Ulici Bond.

„Izvinite“, začuo se glas, „niste li vi Vilson?“

Podigao je pogled ka sredovečnom muškarcu u neizbežnom kaki šortsu, izduženog lica boje suve trave.

„Da, ja sam.“

„Smem li da vam se pridružim? Ja sam Haris.“

„Zadovoljstvo mi je, gospodine Harise.“

„Vi ste novi računovođa u UAK-u¹?“

„Tako je. Jeste li za piće?“

„Uzeću skvoš od limuna, ako nemate ništa protiv. Ne mogu da pijem usred bela dana.“

Indijac ustade od svog stola i priđe im s poštovanjem. „Sećate se mene, gospodine Harise. Možda biste, gospodine Harise, svom prijatelju ispričali o mom talentu. Možda bi hteo da pročita pisma preporuke...“ Nije ispuštao iz ruku prljavu hrpu koverata. „Sve sâm društveni krem.“

„Odbij. Briši, matora propalice“, reče Haris.

„Otkud ste znali kako se zovem?“, upita Vilson.

„Video sam ime na telegramu. Ja sam telegrafski cenzor“, reče Haris. „Kakav posao! Kakvo mesto!“

„Odavde već vidim, gospodine Harise, da vam se sudbina značajno promenila. Ako biste na tren pošli sa mnom u kupatilo...“

„Briši, Gunga Dine.“

„Zašto u kupatilo?“, upita Vilson.

„On uvek tamo proriče sudbinu. Valjda jedino u toj prostoriji nema nikog. Nikad mi nije palo na pamet da ga pitam.“

„Dugo ste ovde?“

„Osamnaest prokletih meseci.“

„Idete li uskoro kući?“

Haris se preko limenih krovova zagleda ka luci. „Svi brodovi idu u pogrešnom pravcu“, reče. „Ali kad jednom stignem kući, nikad me više nećete videti ovde.“ Spustio je glas i prosiktao iznad čaše sa skvošom od limuna: „Mrzim ovo mesto. Mrzim ove ljude. Mrzim proklete crnje. Znate, ne smete tako da ih zovete.“

„Moj posilni deluje fino.“

¹ Ujedinjena afrička kompanija. (Prim. prev.)

„Posilni je uvek fin. On je pravi crnac – ali ovi, pogledajte ih, gledajte samo onu dole s perjanim šalom. To čak i nisu pravi crnci, nego obični Zapadnoindijci. Oni vladaju obalom. Drže prodavnice, u gradskom su veću, sudije su, advokati – moj bože. Ide to sve do vrha protektorata. Nemam ja ništa protiv pravog crnje. Bog je stvorio boju naše kože. Ali ovi ljudi – gospode! Vlast ih se plaši. Policija ih se plaši. Pogledajte dole“, reče Haris, „pogledajte Skobija.“

Lešinar je zalepetao krilima na metalnom krovu i Vilson osmotri Skobija. Poslušno, ali bez posebne zainteresovanosti, usmeri pogled ka neznancu i učini mu se da taj zdepasti, sedokosi čovek koji sam korača uz Ulicu Bond ni po čemu nije zanimljiv. Nije mogao da zna da će to postati jedna od situacija koje čovek nikad ne zaboravi: sitan ožiljak zadržao se u sećanju, ranica koja bi ga zbolela kad god se izvesne stvari poklope – ukus džina usred dana, miris cveća ispod balkona, zvetket talasastog lima, ružna ptica koja klepeće od grane do grane.

„On ih neizmerno voli“, reče Haris. „Spava s njima.“

„Je li to policijska uniforma?“

„Jeste. Naše bajne policijske snage. Ono čega nema oni nikad neće naći – znate već kako ide pesma.“

„Ne čitam poeziju“, reče Vilson. Pogledom isprati Skobija duž ulice okupane sunčevom svetlošću. Skobi zastade i popriča s crncem s belim panama šeširom: crni policajac prođe kraj njih i žustro salutira. Skobi produži dalje.

„Verovatno ga plaćaju i Sirijci, ako su priče tačne.“

„Sirijci?“

„Ovo je izvorna Vavilonska kula“, reče Haris. „Zapadnoindijci, Afrikanci, pravi Indijci, Sirijci, Englezi, Škoti iz Građevinskog ureda, irski sveštenici, francuski sveštenici, alzaski sveštenici.“

„Šta rade Sirijci?“

„Zarađuju. Vlasnici su svih prodavnica u unutrašnjosti, kao i većine ovdašnjih prodavnica. A vode i posao s dijamantima.“

„Njih, pretpostavljam, ima mnogo.“

„Nemci dobro plaćaju.“

„Zar on ovde nema ženu?“

„Ko? O, Skobi. Naravno. Ima on ženu. Možda bih i ja, da imam takvu ženu, spavao s crkinjama. Ubrzo ćete je upoznati. Gradska intelektualka. Voli umetnost, poeziju. Priredila je umetničku izložbu za nasukane mornare. Znae već – pilotske pesme o izgnanstvu, akvareli koje su naslikali ložaći, rezbarije iz misionarskih škola. Jadni, stari Skobi. Jeste li za još jedan džin?“

„Mislim da bih mogao“, reče Vilson.

2

Skobi je zavrnuo u Ulicu Džejms, prošavši pored sekretarijata. Sa svojim dugačkim balkonima, oduvek ga je podsećao na bolnicu. Petnaest godina posmatrao je kako stalno pristižu novi pacijenti; povremeno bi, po isteku osamnaest meseci, neke slali kući, požutele i nervozne, dok bi drugi zauzimali njihovo mesto – sekretari kolonije, sekretari za poljoprivredu, trezorni sekretari, direktori za javne poslove. Pratio je sve njihove zdravstvene kartone – prvu pojavu nerazumnog ponašanja, svaku prekomernu čašicu, iznenadno zalaganje za neki princip posle godina pokornog ćutanja. Tamnopusi službenici su se po tim hodnicima nosili s njihovim bolesničkim prohtevima; veselo i s poštovanjem su trpeli svaku uvredu. Pacijent je uvek u pravu.

Iza ugla, ispred starog stabla pamuka, tamo gde su prvi naseljenici osvanuli na nepristupačnoj obali, nalazila se sudnica i policijska stanica, ogromna kamena zgrada nalik na grandiozan spomenik koji su podigli slabići. Unutar te ogromne ljske ljudsko biće bi zveketalo duž hodnika poput suve koštice. Niko nije mogao da se privikne na tako visokoparnu zamisao. Ali ta zamisao, kolika god bila, nije sezala dalje od plafona. U mračnom, uskom prolazu iza sebe, u prostorijama za ispitivanje i ćelijama, Skobi je stalno osećao miris ljudske zlobe i nepravde – bio je to miris zoološkog vrta, piljevine, izlučevina, amonijaka i manjka slobode. To mesto su svakodnevno ribali, ali nikad niste mogli da eliminišete vonj. Zatvorenicima i policajcima se uvukao u odeću poput dima cigarete.

Skobi se popeo uza široko stepenište i skrenuo desno, u senovit hodnik koji je vodio ka njegovoj kancelariji: jedan sto, dve kuhinjske stolice, kredenac, zardale lisice okačene o klin poput starog šešira, ormar za kartoteku – nekom neznancu bi se prostorija učinila praznom i neudobnom, ali za Skobija je to bio dom. Drugi muškarci su postepenim gomilanjem predmeta od prostora činili svoj dom – nova slika, još knjiga, teg za papir neobičnog oblika, pepeljara kupljena ko zna zašto na zaboravljenom letovanju; Skobi je svoj dom gradio procesom svođenja. Počeo je pre petnaest godina, s mnogo više stvari. Bila je tu fotografija njegove žene, svetli kožni jastuci s tržnice, naslonjača, velika kolorna mapa na zidu. Mapu su pozajmili neki mlađi ljudi, njima je više koristila; on je u umu držao čitavu obalu kolonije: njegova štrafta je bila od Zaliva Kufa do Medlija. Što se pak tiče jastuka i naslonjače, ubrzo je otkrio koliko vrućine takve udobnosti donose u gradu u kom nedostaje vazduha. Telo se znoji čim ga nešto dodirne ili obavije. Naposljetku je i fotografija njegove žene postala suvišna, usled njenog prisustva. Pridružila

mu se tokom prve godine prevrtljivog rata i sad više nije mogla da ode: zbog opasnosti od podmornica postala je deo nameštaja koliko i lisice okačene o klin. Osim toga, bila je to veoma stara fotografija i on više nije želeo da se podseća na to neuobličeno lice, izraza spokojnog i nežnog usled neiskustva, usana poslušno razvučenih u osmeh koji je fotograf zahtevao. Petnaest godina ume da iskleše lice, iskustvo da potisne nežnost, a on je oduvek bio svestan sopstvene odgovornosti. Predvodio je put: iskustvo koje je ona prikupila bilo je iskustvo koje je birao on. On je oblikovao njeno lice.

Seo je za svoj prazni sto i gotovo istog časa njegov narednik, pripadnik naroda Mende, lupi petom o petu u dovratku. „Gospon?“

„Imate nešto da izvestite?“

„Komesar želi da vas vidi, gospon.“

„Ima li nečeg novog u zapisniku?“

„Dvojica crnaca su se potukla na pijaci, gospon.“

„Zbog ženske?“

„Da, gospon.“

„Još nešto?“

„Gđica Vilberfors želi da vas vidi, gospon, reko sam joj da ste u crkvi i da navrne kasnije, ali ostala je. Kaže da neće da mrdne odatle.“

„Ko je ta gđica Vilberfors, naredniče?“

„Ne znam, gospon. Došla je iz Šarp Tauna, gospon.“

„Primiću je posle komesara. Nju i nikog više.“

„U redu, gospon.“

Prošavši hodnikom ka komesarovom uredu, Skobi primeti devojkicu koja je sedela sama na klupi prislonjenoj uza zid. Nije vratio pogled na nju; tek je ovlašno osmotrio to mlado, crno, afričko lice, svetlu pamučnu haljinu, a onda je već iščilela iz

njegovog uma, dok se pitao šta će reći komesaru. To se pitao cele nedelje.

„Sedi, Skobi.“ Komesar je bio starac od pedeset tri godine – starost se merila godinama provedenim u kolonijalnoj službi. Komesar je, posle dvadesettrogodišnje službe, tu bio najstariji, baš kao što je guverner bio šezdesetogodišnji žutokljunac u poređenju s bilo kojim okružnim oficirom s petogodišnjim kolonijalnim iskustvom.

„Odlazim u penziju, Skobi“, reče komesar, „čim istekne ova smena.“

„Znam.“

„Pretpostavljam da svi znaju.“

„Čuo sam da ljudi pričaju o tome.“

„Iako si ti druga osoba kojoj sam to rekao. Pričaju li i o tome ko će preuzeti moje mesto?“

„Znaju ko neće“, reče Skobi.

„Prokleta je to nepravda“, izjavi komesar. „Ne mogu da učinim ništa više od onog što već jesam, Skobi. Ti si naprosto magnet za neprijatelje. Kao Aristid Pravedni.“

„Ne mislim da sam baš toliko pravedan.“

„Pitanje je šta želiš da uradiš. Šalju nam iz Gambije čoveka po imenu Bejker. Mlađi je od tebe. Želiš li da daš ostavku, da se povučeš, premestiš, Skobi?“

„Želim da ostanem“, reče Skobi.

„Tvojoj ženi se to neće dopasti.“

„Predugo sam ovde da bih otišao.“ Jadna Luiza, pomisli. Da sam stvar prepustio njoj, ko zna gde bismo sad bili. Istog časa priznade sebi da ne bi bili tu – već na nekom mnogo lepšem mestu, s boljom klimom, boljom platom, boljim položajem. Ona bi iskoristila svaku mogućnost za napredovanje, žustro bi se uspinjala lestvicom ne mareći za prepreke. Zatočio sam je ovde,

pomisli uz osećanje krivice koje bi ga stalno pratilo i opominjalo, kao da je kriv za nešto što će tek doći i što se ne može predvideti. „Znate da volim ovo mesto“, izgovori naglas.

„Verujem da je tako. Pitam se zašto.“

„Bude lepo uveče“, reče Skobi neodređeno.

„Znaš li koji je najnoviji trač o tebi u sekretarijatu?“

„Valjda to da me plaćaju Sirijci?“

„Nisu još dotle stigli. To je sledeća faza. Ne, već da spavaš sa crnim devojkama. Znaš ti zašto je to, Skobi, sigurno si flertovao s nekom od njihovih žena. Uvredili su se.“

„Možda bi trebalo da spavam s nekom crnom devojkom. Tako ne bi morali da izmišljaju.“

„Tvoj prethodnik je spavao s desetinama“, reče komesar, „ali to nikom nije smetalo. Njemu su prilepili nešto drugo. Pričali su da pije mnogo. Tako je njima bilo lakše da piju u javnosti. Kakve su to samo svinje, Skobi.“

„Glavni pomoćnik sekretara kolonije nije loš momak.“

„Da, glavni pomoćnik sekretara kolonije je skroz dobar.“ Komesar se nasmeja. „Grozan si ti tip, Skobi. Skobi Pravedni.“

Skobi se vrati niz hodnik, devojka je sedela u polumraku. Stopala su joj bila bosa, stajala su jedno uz drugo poput odlivaka u muzeju: nisu se slagala uz svetlu, elegantnu pamučnu haljinu. „Jeste li vi gđica Vilberfors?“, upita Skobi.

„Da, gospodine.“

„Ne živite ovde?“

„Ne! Živim u Šarp Taunu, gospodine.“

„Pa, uđite.“ Prvi je stupio u kancelariju i seo za sto. Na njemu nije bilo olovke, tako da je otvorio fioku. Tu i tamo su se nakupili predmeti: pisma, gumice za brisanje, polomljena krunica – ali nije bilo olovke. „Šta vas muči, gđice Vilberfors?“ On pogledom uhvati fotografiju sa izleta na plažu Medli: njegova žena, žena

sekretara kolonije, direktor Ureda za obrazovanje koji drži nešto što izgleda kao mrtva riba, žena blagajnika kolonije. Zbog sve te bele kože izgledali su kao albini na gomili, sva usta bila su razjapljena od smeha.

Devojka reče: „Moja gazdarica – upala je sinoć u moj dom. Došla je po mraku, srušila sve pregradne zidove i pokrala svu imovinu iz škrinje.“

„Imaš li mnogo podstanara?“

„Samo tri, gospodine.“

Znao je on tačno kako to ide: zakupac uzme jednosobnu kolibu za pet šilinga nedeljno, ubaci nekoliko tankih pregrada i iznajmi te nazoviprostorijske za po pola krune – horizontalno rentiranje. U svakoj sobi postoji škrinja s nešto malo porcelana i staklarije koju bi „ustupio“ poslodavac ili koju bi ukrali od poslodavca, krevet načinjen od starih sanduka i petrolejka. Staklo na tim lampama ne bi dugo ostalo čitavo, tako da je otvoreni plamen svakog časa pretio da uhvati malo parafinskog ulja i začas lizne uz pregrade od šperploče, što je dovodilo do bezbrojnih požara. Katkad bi neka gazdarica upala u sopstvenu kuću i srušila te opasne pregrade, ponekad bi ukrala lampe od stanara i zbog toga bi došlo do novih krađa lampi, sve dok taj talas ne bi dopro do evropske četvrti i postao predmet tračeva u klubu. „Nikako ne uspevam da sačuvam tu lampu.“

„Tvoja gazdarica“, oštro nastupi Skobi pred devojkom, „tvrdi li da praviš mnogo nevolja, da imaš previše stanara, previše lampi?“

„Ne, gospodine. Nije problem s lampama.“

„Ženske zavrzame, onda? Bila si loša cura?“

„Ne, gospodine.“

„Zašto si došla? Zašto nisi pozvala kaplara Laminaha u Šarp Taunu?“

„On je brat moje gazdarice, gospodine.“